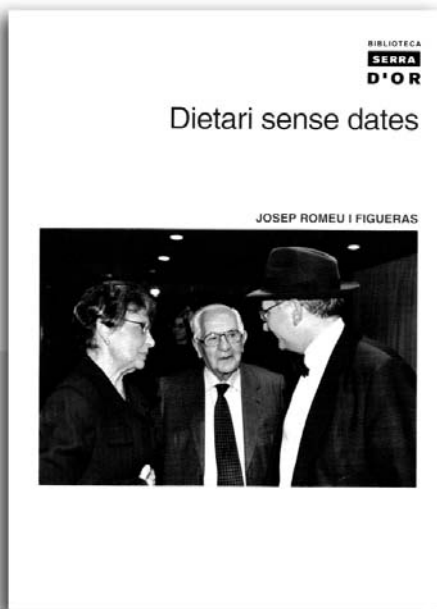

LLETRES

GENT DE PARAULA

Dietari sense dates, de Josep Romeu i Figueras

TEXT: JOAN PINYOL

En una de les múltiples reflexions que trobem en el *Dietari sense dates* de Josep Romeu i Figueras (Òdena, 1917-Barcelona, 2004), a propòsit de la paraula escrita -que ell anomena l'oralitat enregistrada-, aquest erudit anoienc fa el següent plantejament. Ens diu que el text literari estableix una relació directa entre un emissor i una multitud de receptors sense temps perquè els supera la lletra escrita.

A l'hora de parlar d'aquest llibre pòstum passa exactament el mateix. Un emissor, l'estimat, enyorat i mai oblidat Josep Romeu i Figueras, més enllà de la seva mort física i a través de les pàgines del *Dietari sense dates*, ens continua parlant, de manera que el seu missatge, per via escrita, sobrepassa els límits físics de la seva persona i esdevé perdurable en el temps, també més enllà de nosaltres mateixos.

Després del seu *Quadern de memòries* (2003), que li va valer el Premi de la Crítica «Serra d'or», en què desgranava

cronològicament el que havia estat la seva trajectòria humana i científica, i també a petició d'alguns íntims amics -que li van demanar que afegís més dades a algunes etapes de la seva vida-, en plena febre creadora Josep Romeu va donar forma a un dietari en què aprofundeix més en alguns moments viscuts, però ara sense dates, convençut que, són paraules d'ell, "el temps constitueix una convenció que ens hem inventat per precisar allò que és bàsicament imprecisable i escàpol a la consciència, però que és necessari per entendre'ns i situar-nos en la temporalitat inaprensible".

Ho fa, una vegada més, amb humilitat, fermesa, convicció, amb l'estil punyent i valent de sempre i des de la serenor que li conferia una posició al món guanyada a pols després d'una magna trajectòria en el camp de la investigació, de la docència universitària i del conreu poètic.

Es tracta d'un dietari, doncs, que no vol saber res ni de dates ni de temporalitats efímeres, i que està constituït per una successió de reflexions que aborden els més diversos temes. De seguida en veurem alguns.

Quedem-nos d'entrada amb aquesta dada. A *Dietari sense dates* hi ha el retrat d'un home i d'un temps, d'un esperit humanista i de la seva prodigiosa sensibilitat envers el món que l'envolta. I també trobem la perspectiva d'un home de lletres que les ha estudiades amb la mateixa passió amb què les ha conreades poèticament i que ara ens les ofereix com a reflex d'uns mesurats raonaments. Una manera, molt sàvia, de passar comptes de tot el que li ve de gust de comentar, amb els que l'apreciarem sempre.

En el pròleg del seu poemari *Tres cicles de retorn* (1993), Vicenç Llorca subratllava que "podem comprendre l'expressió poètica de Romeu com la lírica d'una èpica de la identitat". Doncs bé, el *Dietari sense dates* esdevé un veritable calidoscopi d'aquesta identitat posicionada respecte de diferents realitats. Notes i apunts, a simple vista dispersos, però que neixen d'una reflexió serena, calmada, conscient, a propòsit -ens ho diu ell- de tot allò que m'abellix o que d'una manera o altra m'ha cridat l'atenció"

Josep Romeu i Figueras

En aquest llibre Romeu analitza diversos aspectes amb un to de confessió des de la curta distància. Tan curta que els que vam tenir la sort de conèixer-lo personalment, podem llegir aquest llibre amb el suport de l'oralitat de Josep Romeu que tenim guardada a la memòria auditiva com un gran tresor. Sí, llegim el dietari i tornem a sentir la seva pausada inflexió de veu, com si el tinguéssim a tocar i recuperéssim per uns moments el privilegi que teníem quan compartia amb nosaltres les seves reflexions, sensacions i els seus punts de vista sobre l'actualitat més immediata, sobre el nostre passat comú i sobre el futur que intuïa des de la seva experiència vital.

El tornem a sentir i també a veure, perquè és través del seu posicionament sobre les coses que se'ns tornen a dibuixar les particulars maneres d'una autèntica ànima del Renaixement, amant de la conversa, de la meditació, del silenci i de la reflexió. El punt de vista de l'investigador incansable que, enmig del soroll del món, ha anat a trobar contínuament el tranquil recer d'arxius i biblioteques, per espigolar i oferir-nos després els tresors d'un passat apassionant, sempre en uns espais de silenci que li proporcionen una gran pau d'esperit. En un moment del *Dietari*, tot recordant els anys 40, ens diu: "*les estades a la Biblioteca també eren sedants i hom s'evadia del rossec diari d'una incomoditat mal viscuda per una ciutadania oprimida i amb poques esperances d'un alliberament real*".

El *Dietari sense dates* s'enceta amb un pròleg del seu amic, fervent admirador i també poeta Miquel Batalla, que presenta deu notes interessantíssimes en què s'avancen les línies discursives de l'obra i el posicionament de l'autor en el món. I es clou amb un epíleg de Sergi Jover, en què assistim al record escrit que, de Romeu, guarda una altra de les seves grans amistats.

Els dos textos emmarquen un compendi d'apunts escrits per Romeu que apareixen al ritme de la seva observació inquieta i dels seus pensaments i records. No hi ha dates (pel motius comentats), i els continguts tampoc no ens vénen agrupats temàticament. Romeu ens parla per exemple de la figura del pagès i de la vida pagesívola des dels temps dels romans, després de la nefasta programació de la televisió espanyola, a continuació dels sonets d'Orfeu que va escriure Rilke i finalment del despertar de la primavera que truca el seu balcó del passeig de sant Joan de Barcelona... i aquest, segons com aiguabarreig de continguts, ens condueix a una visió panoràmica del món, des del detall més ínfim al moviment social més determinant per al futur de la humanitat, en què més que el tema en si el que resulta del tot interessant és el punt de vista sobre les coses del nostre enyorat poeta i erudit.

Però abans de fer-me ressò d'alguns temes cabdals que apareixen en el *Dietari*, m'agradaria subratllar un altre detall.

En algunes notes d'aquest llibre l'autor marca certa distància respecte del vertiginós progrés de les noves tecnologies. Arriba fins i tot a comparar la irrupció de la informàtica en la nostra societat amb el que va representar la impremta al segle XV, i ens confessa (com sempre, ben conscient de les seves limitacions) que "*les mans em semblen peus quan he d'heure-me-les amb enginys complicats o no complicats*". I tot plegat –repetim-ho una vegada més– com a amant del bon fer, del fer tranquil, pausat i meditat, i per tant, desamig de les celeritats informàtiques-. Tot i així (aquest *Dietari* n'esdevé un exemple perfecte!), Romeu s'avança a les maneres de fer dels actuals blocs que proliferen a la xarxa on els autors tracten una gran varietat de temes i esplaien reflexions contínues, igualment sense dates i sense agrupacions temàtiques, dictades només pels capricis d'una realitat múltiple que es va reflectint d'un article cap a l'altre.

Subratllem ara alguns dels principals eixos temàtics, sense prioritats ni jerarquies. Tal com els ofereix la lectura.

Un d'aquests temes és el de l'amistat, exemplificada en el llibre a partir d'una prolífica relació d'amics i amigues que Romeu estima molt i amb qui ha mantingut i manté un tracte exquisit.

D'aquells amb qui va compartir inquietuds, estudis i recerques universitàries i d'aquells altres amics i amigues (deixebles de les seves maneres científiques) amb qui es retroba sovint en el moment d'escriure aquest llibre. Companys de feina, persones destacades de les nostres lletres..., de l'intens contacte amb uns i altres sobresurt un Romeu capaç d'interrelacionar de la millor manera generacions diferents d'escriptors i de convertir-se en un efectiu pal de paller de múltiples iniciatives culturals del país.

Amics com Carles Riba, Josep Vicenç Foix, Joan Brossa, Pere Bohigas, Joan Perucho i altres, les pèrdues dels quals va sentir de manera especial-. I també amics amb els quals manté una relació estreta i sovintejada mentre escriu el llibre, com el ja >

esmentat Miquel Batalla, Vicenç Llorca, Pep Vila, Anton Maria Espadaler, Lluís Bonada, Sergi Jover, Francesc Massip, Pere Martí Bertran, Maria Enrich, Xavier Miquel, Lluís Verdés, i un llarg etcètera de coneixences personals que en molts casos ell va guiar acadèmicament i professionalment, i amb les quals compartia càlides tertúlies en el marc de les visites d'aquestes amistats a casa seva o en el context d'unes esplèndides sobretauls després d'algun acte literari –per exemple des d'Igualada, la ciutat que el va veure créixer i que venia a retrobar sovint.

Plaça del Rei d'Igualada anys 30.

Gràcies a aquest *Dietari* sabem fins i tot que en una ocasió va organitzar una trobada amb alguns d'aquests amics per celebrar el Dia de l'Amistat, segons deia Romeu *"que naturalment no és al calendari sinó sorgit i emès del cor mateix dels amics que estimem"*. Unes amistats, guanyades a base d'anys de dedicació als altres, que ell considera *"estrenes cares i valuoses que els déus t'ofereixen graciosament per la convivència i íntima relació dels humans"*. I unes amistats amb les quals durant molts anys ell va intercanviar nombroses cartes que algun dia haurien de veure la llum també en forma de llibre.

Em refereixo a l'epistolari que, igual que el seu arxiu, la Biblioteca Central d'Igualada té l'honor de custodiar, i que conté les cartes que durant anys van unir Romeu, entre d'altres, amb Salvador Espriu, Josep Vicenç Foix, Joan Fuster, Menéndez Pidal, Vicente Aleixandre...i tants altres, uns testimonis escrits d'excepció que, insisteixo, també s'haurien de publicar!

Un altre tema que Romeu desenvolupa en el llibre té a veure amb la nostra llengua i amb la nostra literatura. En el primer cas ens parla de la Llengua Catalana des de diferents vessants. Des de la sincera defensa de la nostra manera de relacionar-nos amb el món –permanentment amenaçada per altres llengües i per unes actituds contràries a la seva pervivència, que Romeu combat amb la saviesa de sempre-, i també des del comentari del que ell anomena *"rarses del llenguatge"*. En aquest sentit el *Dietari* presenta diferents reflexions sobre l'origen i significat d'algunes paraules com *atzar*, *destí*, *oblit*, *memòria*, *enraonar*; de termes segons ell degradats, com *Cultura Popular* i de topònims com *Port-bou*, *entre d'altres*. Agafem-ne una

definició a l'atzar! Per a ell, que dedicà bona part de la seva vida a l'estudi, el Treball *"és una terapèutica de sanitat i un mitjà molt adequat per a l'equilibri mental, sigui quin sigui el seu grau de sentència bíblica de càstig"*.

Així mateix, el *Dietari* també aborda temàtiques que el fascinen –com l'oralitat i l'escriptura-, i que el porten a discernir sobre la manera de dir les coses cada dia, de relatar un conte, una rondalla, d'analitzar com dèiem les coses temps enrera...

El Rec antic d'Igualada.

Enamorat i apassionat de la nostra llengua, estudiós i investigador incansable de textos antics, una altra realitat que reclama l'atenció de Romeu en aquest *Dietari* és l'estat actual de les nostres lletres que ell coneix perfectament, raó per la qual, en ocasions el to del seu discurs esdevé d'allò més crític. Així, podem llegir un raonat comentari sobre la dominant i qüestionable periodització de la literatura catalana contemporània, i també podem testimoniar les desavinences que tenia respecte d'alguns professors universitaris perquè formen unes generacions de filòlegs amb unes perspectives –per exemple sobre el Modernisme o el Noucentisme-, que Romeu considera incompletes i també falses.

Són apunts crítics davant una realitat que, segons ens diu ell, *"és dura i fereix"*, però la seva és una crítica constructiva que afegeix sempre propostes de millora. Hi ha moments que ens confessa, davant de determinats fets que no encaixen en el seu ordre, que cal dir les coses pel seu nom, *"sec i pelat"* (en diu ell) per molt que el discurs fereixi algunes susceptibilitats. Si des de la seva experiència professional ens diu, per exemple, que en aquest país a començaments del segle XXI no hi ha poetes vàlids i sí molts versaires, més que quedar-nos en la contundència d'aquestes paraules, el que ens cal de debò és una profunda autoreflexió sobre la qüestió. No ho veieu així?

En aquests apunts dedicats a la literatura catalana també repassa la seva trajectòria literària –sovint excessivament eclipsada per la tasca investigadora-, analitza el panorama literari català de postguerra, ens confessa la seva relació amb la poesia i els motius del seu silenci líric durant dècades, ens subratlla (amb tristor) la sequera poètica de moltes editorials >

del país, dóna compte de l'aparició de llibres propis de crítica literària, i denuncia -una vegada més- el buit alarmant d'una crítica literària amb cara i ulls, que considera d'allò més necessària.

Un altre tema que destaca en aquest *Dietari* té a veure amb el seu passat i el constitueix el que podríem anomenar un exquisit retorn al paradís perdut de la infantesa que, mirat des de la capital de la nostra comarca, suposa un viatge fascinant cap al passat de l'Òdena que el va veure néixer i de la Igualada que el va veure créixer i on ara reposa, per sempre.

les noies amb mantellina que acudien als actes), la mona oferta en cistella conillera, la processó del sant Crist, l'aplec de Can Macià... records vius, ben vius, que semblen viscuts abans d'ahir i que ens arriben com un regal del cel a través de la prodigiosa memòria de Josep Romeu.

Però el *Dietari sense dates* no és només un llibre de memòries viscudes. També ho és de presents. I és que un altre dels temes destacats del llibre són els comentaris de l'actualitat del 2003 i 2004. I en tenim per triar i remenar! Alguns també plens

Aquest *Dietari* guarda i ofereix molts tresors en aquest sentit. Com el de la història de la masia de la Teuleria on va néixer el 1917 (un lloc avui tan desaparegut com freqüentat perquè es troba just sota un pont de la nova autovia). També dóna compte del seu trasllat a Igualada, les ocupacions laborals dels seus pares -lligades a la història textil i adobera de la ciutat-, la seva formació primerenca a les escoles de l'Ateneu on, als 8 anys, va escriure un primer poema que hagué de recitar per totes les classes a petició dels mestres. També en aquelles escoles va començar a donar forma a diverses iniciatives culturals com el diari manual que va redactar juntament amb l'aleshores també nen Joan Mercader. Ens parla del seu primer mestre de folklòre, la iaia Fina (una àvia dels veïns de la plaça del Rei que els cantava cançons populars i rondalles). També recorda les seves pràctiques esportives on ens diu que no passà d'un mer practicant. Per exemple al camp d'esports de l'Ateneu, al barri del Poble Sec -on els seus pares es van traslladar després i respecte del qual Romeu sempre deia "no sé ben bé per què sec, ja que és l'indret de la ciutat amb més aigua, bé que subterrània".

Hi ha un apunt que tampoc no em puc estar de subratllar. En un moment del llibre, i a propòsit de la seva participació en el CF l'Huracà, l'any 1933, diu: "Per no desentonat, la primera vegada que vam actuar va fer un vent endimoniat. A la primera part teníem el vent a favor i ja aleshores ens van fer quatre gols. El resultat final va ser un desastre".

També parla de les seves primeres lectures, de les seves experiències quan en patinet i pels carrers d'Igualada anava a cobrar les factures del magatzem d'obra de construcció que tenien a casa seva. També es refereix als Fets d'Octubre de 1934 viscuts des d'Igualada... Una infantesa i una adolescència que, segons diu, van anar sempre unides al fred hivernal. Recorda també la Setmana Santa igualadina dels anys 40 on ens confessa que els joves anaven a veure "monuments" (que eren

d'ironia i altres d'una contundència que no admet discussió. Opina sobre les reaccions mediàtiques agressives de la premsa madrilenya contra Catalunya i de com es remouen els vells tòpics de l'Espanya profunda, posa en dubte l'estat democràtic que governava el PP (diu : "i encara tenim un caudillo que es retrata amb Bush i Blair"), també reflexiona sobre els cent primers dies del govern de Zapatero, sobre el primer tripartit a la Generalitat a Catalunya, en el govern d'un país, segons ell, no pas de seny sinó "de rauxa tramuntana", en què no entén que tres perdedors de les eleccions s'acabessin unint. Parla també dels nefastos programes d'humor amb què ens castiguen algunes cadenes televisives, de la pèrdua del sentit de la revetlla de sant Joan i d'altres temes actuals que li criden l'atenció, positiva i negativa.

Una observació que en altres apunts li permet reflexionar també sobre la història contemporània. Des de la seva modèstia i honestat de sempre ell insisteix que no fa història sinó que només comenta uns fets en la mesura que han afectat la seva sensibilitat.

Un humanista en estat pur que en diversos apunts no amaga la seva venada d'arquitecte (en començà els estudis durant el curs 1935-36 i el seu fill n'ha fet carrera) , d'apassionat per una memòria alçada d'altres temps que configura un ventall d'edificis barcelonins d'exquisida factura que Romeu descriu minuciosament en aquest llibre. Primer en delimita l'espai amb exactitud, després ens explica la seva història, i de seguida, passa a formar-ne part i els habita amb un gran respecte.

En la mateixa línia elogia bellament la història de diverses institucions que ell ha conegut de prop. L'Ateneu Barcelonès; l'Arxiu de la Ciutat de Barcelona -que freqüentà cada dia de 1944 a 1956 en ple estudi sobre el comte Arnau-, situat al palauet de l'Ardiaca, a tocar de la Catedral; l'Arxiu Capitular; la Reial Acadèmia de les Bones Lletres; la Biblioteca de Catalunya...

Un altre tema que voldria subratllar del *Dietari*, té a veure amb la seva Quotidianitat familiar. Es tracta d'uns apunts en què trobem el Romeu íntim, que esplaia totes les sensacions viscudes a la vora de la seva estimadíssima Núria, que esdevé el seu veritable recolzament físic i espiritual, amb qui comparteix la joia d'una vellesa plàcida, tendra, meravellosa. Sigui a la llar comuna, segons Romeu "un continent curull de records i costums adquirits al llarg dels dies, al llarg del temps i de la convivència íntima i profunda", sigui de bracet tot passejant pel barri barceloní que emmarca el seu amor a la terra, sigui en els restaurants que, de tant en tant, els ve de gust de freqüentar, sigui en les trobades familiars a propòsit de festes com la de sant Esteve o sigui en les escapades estiuenques a la Vall d'Aran i sobretot a Sant Julià de Vilatorrada, enmig d'una tranquil·litat absoluta allunyada del brogit urbà.

Aquests apunts íntims ens evidencien la immensa tendresa de Josep Romeu, enemic dels jerses gruixuts, del fred i dels dies rúfols, que sent a flor de pell l'esclat de la primavera, que comença a notar el defalliment físic propi de l'edat i del camí recorregut, i que ens confessa amb el cor a la mà que "els anys hi són, i ells comanden al capdavant". Del Josep Romeu que mira enrere i ens regala uns apunts sobre la vida que són una veritable delícia i que constitueixen el darrer tema que he cregut oportú d'assenyalar. Em refereixo a les reflexions sobre el pas del temps, escrites des de la seva inqüestionable autoritat moral, a la tardor d'una vida plena d'alts i baixos i d'emocions i de vivències de tota mena. Com aquesta :

"Passa el temps i t'ha passat i has acumulat experiències i experiències des d'infant, quan no sabies quant de faltà transcorria lentament i inexorable i els dies i els anys se succeïen amb una fluència gairebé desesperant, des de l'adolescència amb similar ralenti i des de la primera joventut, no tan encalmat ja, ans amb una certa pressa insidiosa. Ja en la maduresa i encara més tard, el rellotge s'apressava i s'apressa i el calendari és una fuga imparabile i engegada que ens persegueix talment una fera desfermada que ens acora"

Un apunt que sintetitza una experiència vital sencera, des de la quietud reflexiva de la vellesa, amb tota la càrrega emocional d'uns fets viscuts amb plenitud i també amb l'ombra amenaçadora d'una mort que també albira :

"S'ha dit i es diu que el temps ens condueix a la mort perquè viure vol dir acceptar-lo i en aquesta acceptació admetem i sabem que ell a cada instant destrueix la vida un xic fins al final definitiu, que és la mort mateixa de la persona. Ho sabem i hi meditem constantment quan prenem consciència del nostre destí, al marge de molts que ho ignoren o volen ignorar-lo per desídia o per temença, en tant que la persona procura no preocupar-se'n, tot i saber que el final de la cursa és l'anihilació del cos i la pèrdua definitiva de l'existir com humans que respirem entre el goig i el dolor dels dies."

La pèrdua definitiva de l'existir com a humans potser sí, però no pas de l'existir de l'ànima que, com la seva, esdevé perenne a través d'aquest *Dietari*, en el qual Josep Romeu arriba també a dir-nos: "allò que en diem la glòria, segurament és això: perviure per sempre, més enllà d'escoles i tendències fugisseres, i ésser en la memòria d'una i de totes les generacions de lectors".

Amb alegria avui podem dir que Josep Romeu i Figueras ha passat a la glòria, pel seu bon fer i per la seva magna obra. I la seva perdurabilitat anirà molt més enllà, també de nosaltres mateixos.

